

# Guerra, economia i política a la Catalunya de l'alta edat moderna<sup>1</sup>

Oriol Junqueras i Vies

Aquest treball intenta fer una aproximació a l'evolució de l'economia catalana durant l'alta edat moderna. Un tema que, bàsicament, només compta amb dos antecedents bibliogràfics. El primer, Jaume Carrera Pujal, en una obra publicada el 1946, aportant una quantitat molt important de referències documentals; però amb un significatiu dèficit interpretatiu i, fins i tot, d'ordenació temàtica i cronològica. El segon, Pierre Vilar, amb una obra extraordinària; però conclosa fa gairebé quatre dècades i que no tenia com a objectiu central l'anàlisi del període estudiat en aquest treball.

Des d'aleshores —i en línies generals—, l'esquema interpretatiu, les idees fonamentals i els marcs cronològics apuntats per Vilar han estat repetits incessantment. I, malgrat que s'han fet esforços valuosos per conèixer alguns aspectes concrets de l'economia dels segles XVI i XVII, no se n'ha revisat el marc general<sup>2</sup>. I, en qualsevol cas, resulta evident que moltes qüestions importants resten encara sense resposta.

Quina incidència va tenir la política exterior de la monarquia sobre les activitats comercials? Quina va ser la incidència de la guerra i de la pau? Quin era el pes relatiu d'Itàlia i Castella en l'economia catalana? És cert que al llarg del segle XVI Catalunya mira cada vegada més cap a l'Atlàntic i menys cap al Mediterrani? Quines interrelacions podem establir entre creixement econòmic, augment demogràfic, fluxos migratoris i reordenacions territorials? Quina és la incidència de les fluctuacions econòmiques en la vida política interna de Catalunya i en les seves relacions amb la monarquia? Com van repercutir les experiències acumulades durant el segle XVI, en el pensament polític i econòmic de les primeres dècades del segle XVII? Fins a quin punt la praxi política i econòmica de les conflictives dues dècades que precedeixen el 1640 depèn d'aquest pensament que és fruit de les experiències acumulades durant més d'una centúria? Quina és la cronologia de tots aquests esdeveniments? Es tracta de processos uniformes o amb canvis de velocitat i, fins i tot, de sentit?<sup>3</sup>.

1. Treball d'investigació de 9 crèdits presentat el 1999 i dirigit per Antoni Simon i Tarrés, catedràtic del Departament d'Història Moderna i Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona.
2. Possiblement amb l'única excepció de la recent obra d'Albert García Espuche.
3. Preguntes que molts autors s'han plantejat amb explícita urgència. Citant-ne tan sols dos exemples, podem recordar entre molts d'altres Joaquim Nadal (1981) o Ernest Belenguier (1986).

Precisament, l'intent d'aportar una primera aproximació a aquestes respostes constitueix l'objectiu d'aquest treball.

El primer capítol, estudia la incidència de la guerra i de la pau sobre l'economia catalana del segle XVI, ja que les alternances entre guerra i pau sempre han estat decisives en l'evolució de qualsevol espai econòmic en qualsevol moment històric. Això ha de resultar especialment vàlid per a un país tradicionalment abocat al comerç mediterrani, en un segle en el qual aquest mar va viure un conflicte militar intermitent, però excepcionalment llarg i intens.

El segon apartat intenta aportar alguns elements per analitzar les interdependències entre demografia, economia i política en les relacions de Catalunya amb Castella, el Mediterrani (els principals espais econòmics i geogràfics amb els quals s'interrelaciona) i amb la monarquia hispànica (l'àmbit polític en el qual es mou).

I, finalment, el tercer capítol intenta —a través de la figura de Jaume Damians— una primera aproximació a la relació entre la trajectòria econòmica del país i el pensament politicoeconòmic previ a la revolució de 1640.

A l'entorn de 1545, l'economia catalana disposava d'una enorme oferta de terres sense explotar i d'una gran reserva de mà d'obra masculina nascuda a Occitània i que arribava a Catalunya en el millor moment de la seva capacitat laboral. Dos elements, que, respectivament, van contribuir a mantenir els costos de la terra i els salarials força estables. Especialment aquests darrers.

I, per tant, durant aquest període, el que per a altres va ser l'origen d'un greu problema inflacionari, per a Catalunya va ser un estímul molt important per al seu creixement econòmic.

Un creixement econòmic i demogràfic que es concentra entre 1545 i 1625 (aproximadament) i que es caracteritza per una forta orientació mediterrània, que no oblidia totalment el trànsit cap a l'Atlàntic a través dels ports andalusos i, especialment, portuguesos.

Així, a partir de la dècada dels 'quaranta, l'economia catalana creix i es diversifica sota l'impuls poderós de l'augment accelerat de la seva població activa<sup>4</sup>. I, simultàniament, els catalans se senten amb forces, d'una banda, per tornar a exercir un lideratge econòmic modest —però cada cop més evident— sobre València i Aragó<sup>5</sup>; i, de l'altra, per reconquerir els vells mercats italians<sup>6</sup>, malgrat totes les difi-

---

El primer quan afirma que per entendre l'equilibri d'exigències i concessions entre les intituicions catalanes i la monarquia cal «profunditzar en els interessos socials i econòmics de les opcions en pugna i en l'actitud dels diferents sectors socials en pugna» (NADAL I FARRERAS, Joaquim. «Catalunya dins l'imperi hispànic: l'articulació institucional i el seu funcionament», dins *Història de Catalunya*, Salvat, Barcelona 1981, vol. IV, p. 5). I el segon quan es pregunta si durant el regnat de Felip II, Catalunya realitza un «¿Viraje de aislamiento o de reencuentro con el mundo mediterráneo tradicional?» o si «¿Podrían evidentemente explicarse las tensiones que van a ir aumentando en Cataluña, respecto al gobierno central, por el desfase de un poder que tiende a frenar y tirar hacia sí a una Cataluña volcada a Europa y crecida demográfica y económicamente?» (BELENGUER, Ernest. *La Corona de Aragón en la época de Felipe II*, Universidad de Valladolid, Valladolid 1986, p. 16).

4. SIMON I TARRÉS, Antoni (1992). «La població catalana...». p. 220; i SIMON, Antoni (1996). *La població catalana...* p.11-34.

5. Capítols de Corts de 1553.

6. Capítols de Corts de 1564.

cultats que comporta la competència genovesa i la guerra intermitent —però força sovintejada— en el mar. I, per tant, en coincidència amb cada parèntesi de pau, les relacions comercials amb Itàlia experimenten una successió de poderosos salts endavant.

En efecte, la guerra genera el temor i l'especulació que liquiden el creixement econòmic de Barcelona. Davant qualsevol rumor de guerra, els mercaders no arriquen els seus vaixells; les importacions de cereals s'aturen; els especuladors acaparen les existències a l'espera de l'augment de preus; els preus es disparen a l'alça; la ciutat es buida<sup>7</sup>. Un efecte reforçat per la interrupció de les exportacions de manufactures; manca de matèries primeres; acumulació d'estocs de productes acabats; acomiadament de menestrals i aprenents. L'atur s'estén per la ciutat, mentre que els preus no deixen de pujar. Un exemple excel·lent dels espasmes econòmics provocats per la guerra.

El resistencialisme fiscal dels catalans potser no era tant el símptoma del seu egoisme o de la seva incapacitat per entendre els dissenys de la política universal de la monarquia, com el resultat d'una estratègia econòmica profundament racional. En primer terme, perquè a Catalunya la fiscalitat sobre les transaccions comercials era la principal via d'ingressos de la Generalitat. I, en segon lloc —vista l'experiència i les limitacions del mateix poder militar—, potser no és gens estrany que la pau pogués semblar la millor via, per a importants sectors de l'economia catalana<sup>8</sup>.

7. AHB, *Registre de lletres closes*, 1552, foli 184, dins: CARRERA PUJAL, Jaume (1946). *Historia política y...*, vol. I, p. 125.

8. Recordem, per exemple, que el gran *take off* finisecular del comerç marítim barceloní va coincidir amb la firma de la pau de Morgliani de 1581 amb els turcs. El mateix any en què, per primera vegada després de seixanta anys, el trànsit de vaixells al port de València recupera el nivell que havia tingut abans de la forta sotragada de les Germanies.